

УДК 378.147:811.111:330

JEL Classification: A22, I21, J24

DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2026-1.101.17>

Катерина Гільдебрант, к. ф. н., доцент,
<https://orcid.org/0000-0002-5806-757X>

Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,

Марина Ступак, асистент,

<https://orcid.org/0000-0002-9873-201X>

Чернівецький навчально-науковий юридичний інститут

Національного університету «Одеська юридична академія»,

м. Чернівці

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ CLIL, ESP ТА ЕМІ ЯК ЗАСОБІВ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ У ЗВО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Анотація

Актуальність. Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації, інтернаціоналізації освіти та зростання вимог до професійної мобільності фахівців рівень іншомовної комунікативної компетентності випускників закладів вищої освіти набуває особливого значення. Для студентів економічного профілю англійська мова виступає ключовим інструментом міжнародної співпраці та доступу до актуальних наукових фахових ресурсів. Незважаючи на зростаючу суспільну потребу у високому рівні володіння англійською мовою, реальні результати мовної підготовки студентів нефілологічних спеціальностей залишаються недостатніми. Обмежена кількість аудиторних годин з англійської мови за професійним спрямуванням (ІМПС/ ESP) зумовлює необхідність пошуку альтернативних та/або додаткових підходів для розвитку і вдосконалення іншомовної компетентності.

Метою дослідження є теоретичний аналіз та порівняння дидактичних підходів ESP, CLIL та ЕМІ як засобів удосконалення іншомовної комунікативної компетентності студентів закладів вищої освіти економічного профілю. **Методологія.** У статті було проведено аналіз наукових джерел, застосовано методи порівняльного аналізу педагогічних підходів, узагальнення європейського освітнього досвіду та теоретичного моделювання можливостей їх інтеграції в освітній процес ЗВО України.

Результати. Проведене дослідження встановило концептуальні відмінності між ESP, CLIL та ЕМІ стосовно ролі мови в навчальному процесі, цілей навчання і методичного інструментарію та підкреслює важливість застосування різних прийомів і

методів вивчення іноземної мови з метою забезпечення безперервності іншомовного навчання, постійного вдосконалення іншомовної комунікативної компетентності здобувачів у сфері професійного спілкування, підвищення академічної грамотності, розвитку когнітивних умінь та покращення міждисциплінарного мислення.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані під час розробки навчальних програм, інтегрованих курсів і стратегій впровадження CLIL у заклади вищої освіти економічного спрямування.

Перспективи подальших досліджень. Подальші наукові розвідки доцільно зосередити на емпіричному вивченні ефективності CLIL у підготовці економістів і розробці моделей практичної співпраці викладачів фахових дисциплін та іноземних мов.

Ключові слова: іншомовна комунікативна компетентність, ІМПС, предметно-мовне інтегроване навчання, ЕМІ, економічна освіта.

Кількість джерел: 12.

Kateryna Hildebrant, Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor,

<https://orcid.org/0000-0002-5806-757X>

Chernivtsi Institute of Trade and Economics of SUTE,

Maryna Stupak, Assistant,

<https://orcid.org/0000-0002-9873-201X>

Chernivtsi Educational and Scientific Law Institute of
the National University "Odesa Law Academy", Chernivtsi

**THE ESSENCE AND FEATURES OF CLIL, ESP AND EMI AS MEANS
FOR IMPROVING STUDENTS' FOREIGN LANGUAGE
COMMUNICATIVE COMPETENCE
AT HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS OF TRADE AND
ECONOMICS**

Summary

In the contemporary context of globalization, educational internationalization, increasing demands for professional mobility, the level of foreign language proficiency of higher education graduates has become particularly significant. For students majoring in Economics, English serves as a key instrument for international cooperation and access to up-to-date academic and professional resources. Despite the growing demand for a high English language proficiency, the actual outcomes of foreign language training among students of non-philological majors remain insufficient. The limited number of contact hours allotted to studying English for Specific Purposes (ESP) necessitates a search for alternative and/or supplementary approaches in order to develop and further enhance students' foreign language competence. The purpose of the study is to provide a theoretical analysis

of the didactic approaches like ESP, Content and Language Integrated Learning (CLIL), and English as a Medium of Instruction (EMI) as means of enhancing the foreign language communicative competence of students majoring in Economics. The study is based on the analysis of scholarly sources and employs methods of comparative analysis of pedagogical approaches, synthesis of European educational experience, and theoretical modelling of the possibilities for integrating these approaches into the educational process of Ukrainian higher educational institutions. The research identifies conceptual differences between ESP, CLIL, and EMI with regard to the role of language in the learning process, instructional objectives set, as well as methodological tools applied. It emphasizes the importance of applying diverse methods and techniques of foreign language learning to ensure continuity of foreign language education, ongoing improvement of learners' foreign language communicative competence in professional setting, enhancement of academic literacy, development of cognitive skills as well as interdisciplinary thinking. The findings of the study can be used in the curricula design, development of integrated courses, strategies for implementing CLIL in higher educational establishments of Trade and Economics. Further research should focus on the empirical investigation of CLIL effectiveness in training future economists, as well as on the development of models for practical collaboration between subject-matter instructors and foreign language teachers.

Keywords: foreign language communicative competence, ESP, CLIL, EMI, economic education.

Number of sources – 12.

Постановка проблеми. У сучасному світі володіння англійською мовою є не просто перевагою, а необхідністю, особливо для тих, хто прагне до розвитку бізнесу й економічного співробітництва на міжнародному рівні. Англійська мова стала універсальним засобом ділового спілкування, науки, технологій та інновацій, відкриваючи доступ до світових ринків, партнерства і нових можливостей. Знання мови дозволяє ефективно вести переговори, укладати контракти, брати участь у міжнародних конференціях і розуміти глобальні тенденції. На сьогодні вивчення англійської – це стратегічна інвестиція у власний професійний успіх і конкурентоспроможність компанії на світовій арені.

В Україні на національному рівні вивченню іноземної мови, здебільшого англійської як мови міжнародного спілкування, приділяється значна увага. Однак, незважаючи на посилене акцентування проблеми необхідності мовної підготовки майбутніх фахівців, Україна станом на сьогодні за рівнем англійськомовної компетентності відстає від багатьох країн Європи. Згідно з Індексом рівня володіння англійською мовою The EF English Proficiency Index 2025 року, Україна посіла 45 місце зі 123 країн

світу, що брали участь в опитуванні та тестуванні, і таким чином залишається котрий рік поспіль серед країн із середнім рівнем мовної компетентності. Аналіз показує, що показники країни погіршилися порівняно з попереднім роком, коли Україна займала 40 місце. Країна й надалі демонструє гірші результати, ніж усі її сусіди. Словаччина (10 місце), Румунія (11), Польща (15) визначені як країни з дуже високим рівнем володіння англійською мовою, Угорщина (22), Чеська Республіка (23) вважаються країнами з високим рівнем мовної підготовки; Білорусь (41 місце) та Молдова (43) поділяють із нами середній рівень володіння англійською мовою, втім мають кращі позиції у рейтингу (EF English Proficiency Index, 2025).

Вирішення проблеми покращення іншомовної компетентності населення на цьому етапі соціально-економічного розвитку країни залишається дуже актуальним, оскільки значне зростання інтересу до іншомовної незалежності, посилене стрімкою глобалізацією зв'язків, інформатизацією та цифровізацією усіх сфер життя, перетворюється на національний освітній вектор. Однією з головних проблем, що турбують більшість викладачів іноземних мов, є пошук ефективних засобів, шляхів, методів і прийомів, які дали б змогу здобувачам освіти досягти належного рівня володіння іноземною мовою. У цьому контексті мовленнєва компетентність здобувачів, зокрема в говорінні, розглядається як одна з найважливіших навичок, оскільки здатність висловлювати власні думки та впорядковувати ідеї у вербальну структуру вважається кінцевою метою всього процесу вивчення мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З метою подолання невідповідності між вимогами сьогодення у покращенні іншомовної компетентності випускників з реальними можливостями викладачів і закладів вищої освіти, цікавим є вивчення світового досвіду впровадження так званого CLIL-підходу, а саме методу Content and Language Integrated Learning, що у перекладі на українську визначається як предметно-мовне інтегроване навчання (Подольак, 2024) і передбачає вивчення фахового предмету (чи будь-якої іншої дисципліни) іноземною мовою.

Термін «Content and Language Integrated Learning» (CLIL) був запроваджений Д. Маршем у 1994 році у європейському контексті для опису та подальшого розвитку ефективних практик у різних типах освітніх середовищ, де навчання відбувається додатковою мовою. За визначенням Д. Марша, CLIL – це освітні ситуації, у яких навчальні предмети або їх частини викладаються іноземною мовою з подвійною метою: засвоєння предметного змісту та одночасне вивчення мови (Marsh, 2002). Найбільш розповсюдженим на сьогодні є таке визначення CLIL – це дидактична методика, що дозволяє формувати у тих, хто навчається, іншомовну лінгвістичну і комунікативну компетенції у тому ж навчальному контексті, у якому у них відбувається формування загальних знань та умінь (Руднік, 2013).

Цей метод інтегрує навчання предмета та мови і визначається Д. Коулем, П. Худ та Д. Маршем як освітній підхід із подвійною спрямованістю, у межах якого додаткова мова використовується одночасно для навчання як змісту, так і мови. Тобто в процесі викладання й навчання увага зосереджується не лише на предметному змісті й не лише на мові, а обидва компоненти є взаємопов'язаними, навіть якщо в певний момент акцент робиться більше на одному з них. Таким чином, CLIL не є новою формою мовної освіти і не є новою формою предметного навчання; це інноваційне поєднання обох. Ключовим моментом є те, що незалежно від того, який аспект, змістовий чи мовний, домінує на певному етапі, жоден із них не повинен підпорядковуватися іншому (Coyle et al., 2010).

Згідно зі звітом інформаційної мережі з питань освіти в Європі Еврідіка (Eurydice), предметно-мовне інтегроване навчання – це освітній підхід, у межах якого застосовуються різноманітні методики мовної підтримки, що забезпечують подвійно орієнтоване навчання з одночасною увагою як до мови, так і до змісту. Досягнення цієї подвійної мети потребує розробки спеціального підходу до викладання, за якого немовний предмет викладається не іноземною мовою, а за допомогою і через іноземну мову (European Commission, 2006). Подібно Британська Рада визначає CLIL як інтегроване навчання змісту й мови, що охоплює

як вивчення інших навчальних предметів, зокрема фізики чи географії (змісту), засобами іноземної мови, так і вивчення іноземної мови через опанування предмета, зорієнтованого на зміст (Darr, n.d.). Тобто CLIL є не просто мовним навчанням, і не лише предметним навчанням, а їхнім синтезом, пов'язаним із процесами конвергенції. Конвергенція передбачає поєднання елементів, які раніше існували розрізнено, зокрема навчальних предметів у межах освітньої програми. Саме в цьому CLIL відкриває нові можливості. CLIL є не просто зручною відповіддю на виклики швидкої глобалізації, а своєчасним і ефективним рішенням, яке узгоджується з ширшими соціальними процесами (Coyle et al., 2010).

Хоча визначенню сутності й особливостей предметно-мовного навчання у працях як закордонних, так і вітчизняних науковців приділено достатньо уваги, на нашу думку, встановленню подібностей та відмінностей між цим підходом і більш популярним засобом покращення іншомовної компетентності – дисципліною «Іноземна мова за професійним спрямуванням» / English for Specific Purposes (ESP), а також EMI (English as a Medium of Instruction, в перекладі – застосування англійської мови для викладання немовних (предметних) дисциплін), приділено недостатньо уваги.

Метою даної статті є порівняльний аналіз дидактичних підходів ESP, CLIL та EMI як засобів удосконалення іншомовної комунікативної компетентності студентів закладів вищої освіти економічного профілю, встановлення їх доцільності, ефективності та взаємодоповнюваності у процесі професійної підготовки майбутніх спеціалістів.

Виклад основного матеріалу. Англійська мова за професійним спрямуванням (АМПС/ESP) часто є єдиним або одним із найважливіших предметів з іноземної мови для студентів вищих навчальних закладів нефілологічного профілю в Україні. Дисципліна включена до навчальної програми як обов'язковий предмет і повинна забезпечити досягнення здобувачами рівня володіння англійською мовою не нижче, ніж B2 за шкалою Common European Framework of Reference (CEFR).

Метою викладання англійської мови професійного спрямування для українських студентів є формування і розвиток необхідної комунікативної компетентності у сферах професійного спілкування в усній і письмовій формах, навичок практичного володіння іноземною мовою в різних видах мовленнєвої діяльності в обсязі тематики, що обумовлена професійними потребами; оволодіння новітньою фаховою інформацією через іноземні джерела. Ця діяльність у межах TEFL є процесом, спрямованим у рамках навчальної програми на оволодіння іноземною мовою відповідно до вимог певної професійної галузі. Таким чином, студенти повинні володіти іноземною мовою не лише як засобом культурної взаємодії, а й як інструментом професійного спілкування у межах обраної спеціальності чи навчальної дисципліни (читати й перекладати фахову літературу, оперувати необхідною термінологією, формулювати усно та письмово ділові комунікації).

Очікується, що здобувачі вищої освіти досягнуть такого рівня професійної комунікативної компетентності, який дозволить їм активно брати участь у професійно орієнтованому спілкуванні та впевнено використовувати іноземну мову у подальшій професійній діяльності. Навчання спрямоване на поступове підвищення рівня їхньої професійної мовної компетентності, що в майбутньому сприятиме зростанню професійної обізнаності, адже студенти починають звертатися до іншомовних текстів не лише під час підготовки до занять з іноземної мови, а й для вдосконалення своїх професійних знань і навичок, використовуючи автентичні предметні матеріали з журналів, монографій, інтернет-ресурсів у процесі фахової підготовки.

Як бачимо, АМПС у закладах вищої освіти України переслідує амбітну й цілком обґрунтовану мету, реалізація якої могла б забезпечити підготовку компетентних, високоосвічених і добре підготовлених фахівців, здатних застосовувати сучасні рішення для подолання актуальних викликів. Проте на практиці її досягнення ускладнюється тим, що кількість годин на вивчення цієї нефахової дисципліни щороку зменшується, зважаючи на потребу урівноважити її частку із вартістю навчання, яка постійно зростає.

За твердженням Д. Коула, однією з причин виникнення CLIL стало усвідомлення того, що кількість годин, відведених на вивчення мов у навчальних програмах, часто є недостатньою для досягнення задовільних результатів (Coyle et al., 2010). Це спричинило інтерес до можливості викладання мов паралельно з вивченням інших дисциплін, що забезпечує більший контакт із мовою. Водночас актуальними були й інші проблеми: потреба у вищому рівні мовної та комунікативної компетентності, застосування більш релевантних методик і підвищення рівня автентичності навчання з метою зростання мотивації здобувачів освіти.

Відмінною рисою CLIL порівняно з такими підходами, як предметно-орієнтоване мовне навчання або різні форми білінгвальної освіти, є цілеспрямована педагогічна інтеграція контекстуалізованого змісту, когніції, комунікації та культури в навчальну практику. Відмінність від іноземної мови за професійним спрямуванням (ІМПС) полягає у тому, що для викладачів іноземних мов досягнення належного рівня автентичності навчання залишається складним завданням. Навіть за використання автентичних текстів основною метою занять часто залишається вивчення мови, що оцінюється переважно з погляду граматичної досконалості. У поєднанні з CLIL здобувачі освіти отримують два взаємодоповнювальні досвіди: свідоме мовне навчання та природне мовне засвоєння. CLIL створює природні умови для мовного розвитку, поєднуючи інтенціональне навчання з ситуативним засвоєнням, що значно підвищує мотивацію до вивчення мов.

Важливою відмінністю між CLIL та ESP є роль мови у навчальному процесі. У CLIL мова виконує функцію засобу навчання предметного змісту, тоді як у ESP вона є основним об'єктом вивчення. Відповідно, оцінювання у CLIL зосереджене переважно на засвоєнні змісту дисципліни з урахуванням мовного прогресу, тоді як у ESP головна увага приділяється розвитку мовних навичок і компетентностей. В той час як ІМПС здійснює акцент на спеціалізованій термінології, типовому дискурсі, жанрах текстів і комунікативних ситуаціях, притаманних певній професії, CLIL також сприяє розвитку іншомовної комунікативної

компетентності, а також вдосконаленню когнітивних умінь, академічної грамотності та міждисциплінарного мислення шляхом поєднання мовного навчання з опануванням предметного змісту.

Хоча ІМПС зосереджується передусім на цілеспрямованому вивченні мови, що відповідає конкретним професійним або академічним потребам здобувачів освіти і орієнтована на формування мовної компетентності, необхідної для ефективної комунікації у визначеній сфері діяльності, застосування CLIL-підходу може продовжити процес вдосконалення іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти, не забираючи години у фахових дисциплін у навчальному плані.

Таким чином, CLIL та ІМПС (ESP) є ефективними, хоча і концептуально різними підходами до викладання іноземних мов. ESP є оптимальним вибором для підготовки фахівців, яким іноземна мова необхідна як інструмент професійної комунікації, в той час як CLIL доцільно застосовувати як органічне продовження процесу мовного занурення здобувачів вищої освіти у фахово-орієнтовану іншомовну комунікацію а також у контексті інтегрованої освіти, де важливим є поєднання мовного та предметного навчання.

Слід також розрізнати підхід предметно-мовного навчання CLIL від EMI (English as a Medium of Instruction, в перекладі – застосування англійської мови для викладання немовних (предметних) дисциплін). Основна мета EMI полягає у засвоєнні предметного змісту, а мовний розвиток студентів розглядається як побічний (нецілеспрямований) результат. CLIL же переслідує подвійну мету: опанування змісту навчальної дисципліни, так само як і розвиток іншомовної компетентності. Предметно-мовне інтегроване навчання CLIL – це не просто навчання додатковою мовою, а освіта через додаткову мову, заснована на взаємопов'язаних педагогічних підходах і контекстуалізованих методиках. Навчання змісту супроводжується мовною підтримкою (scaffolding), що передбачає поетапне введення лексики, граматичних структур і понять, розгляд мовних структур і жанрів.

Оскільки в освітньому підході EMI англійська мова є інструментом передачі знань, а не об'єктом навчання, помилки,

лексичні чи граматичні труднощі студентів зазвичай не коригуються; у CLIL мова є одночасно засобом і об'єктом навчання. Для студентів передбачено мовну підтримку та цілеспрямоване введення термінології. Окрім того, CLIL застосовує спеціальні інтегровані методики, орієнтовані на 4C-модель: Content, Communication, Cognition, Culture (Coyle et al., 2010), активні й інтерактивні форми роботи. Тут викладач повинен володіти і предметною, і мовно-методичною компетентністю, або працювати у тісній співпраці з викладачем іноземної мови. Застосовуючи ЕМІ, викладач є перш за все фахівцем з предмета, а не з мови, і вільний використовувати традиційні предметні методики.

Висновки. Отже, впровадження CLIL у навчальний процес ЗВО економічного профілю має вагомі переваги. По-перше, CLIL-підхід дозволяє інтегрувати мовні і фахові знання, що забезпечує більш глибоке занурення студентів економічних спеціальностей у професійне мовне середовище і таким чином сприяє формуванню та вдосконаленню професійно орієнтованої іншомовної компетентності студентів. По-друге, метод предметно-мовного інтегрованого навчання CLIL сприяє підвищенню мотивації студентів, адже поєднує вивчення предметної дисципліни з прикладним використанням іноземної мови. По-третє, CLIL покращує академічну успішність студентів, вдосконалюючи їх когнітивний розвиток, оскільки здатність мислити різними мовами, навіть на невисокому рівні, може мати позитивний вплив на засвоєння навчального матеріалу в цілому. Різні горизонти та шляхи мислення, які формуються внаслідок CLIL, а також ефективна конструктивістська освітня практика, яку він підтримує, впливають на концептуалізацію (буквально на те, як ми мислимо), збагачуючи розуміння понять і розширюючи ресурси створення концептуальної сітки. Це дає змогу краще встановлювати зв'язки між різними поняттями та допомагає здобувачеві знань загалом переходити до більш високого, складнішого рівня навчання.

Водночас слід пам'ятати, що для того, щоб курс предметно-мовного викладання завершився успіхом і досягнув якнайкращих результатів, студенти повинні бути підготовлені та мати певний рівень володіння іноземною мовою, який принаймні уможливив би

розуміння основних процесів і привів би до активної залученості за інтерактивними методами навчання, пропагованих CLIL-підходом. Досягненню цього «базового» рівня мовної підготовки, зокрема у царині професійного спілкування, сприятиме курс ІМПС, націлений на вивчення мови, який підготує здібних і активних учасників для впровадження предметно-мовного навчання. Інакше кажучи, на нашу думку, CLIL у українських ЗВО економічного профілю доцільно запроваджувати на старших (треть, четвертий) курсах бакалаврату після опанованого курсу ESP з метою забезпечення безперервності іншомовного навчання, продовження вдосконалення іншомовної комунікативної компетентності здобувачів у сфері професійного спілкування, підвищення академічної грамотності, розвитку когнітивних умінь та покращення міждисциплінарного мислення.

Подальші дослідження у сфері інтеграції CLIL-підходу в іншомовну освіту в Україні можуть спрямовуватись на створення інтегрованих навчальних курсів CLIL для здобувачів економічних спеціальностей, розроблення методичних рекомендацій для викладачів як іноземної мови, так і фахових дисциплін.

Бібліографічні посилання

- Кушмар, Л. В., Нікіфорова, В. Г., & Кайда, Н. О. (2025). Використання CLIL на заняттях з іноземної мови у закладах вищої освіти: переваги та виклики. *Професійно-прикладні дидактики*, 1, 49–54. <https://doi.org/10.37406/2521-6449/2025-1-8>
- Подольак, М. (2024). Використання методу CLIL у процесі навчання іноземної мови за професійним спрямуванням. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, 3, 44–57. <https://doi.org/10.31499/2307-4906.3.2024.312958>
- Руднік, Ю. В. (2013). Методика предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL): світовий досвід. У *Педагогіка та психологія: проблеми науки та практики* (с. 63–67). https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2590/1/Rudnik_Y_MNPKL_PP_2013_FLMD_PI.pdf
- Тарнопольський, О. Б. (2011). Навчання через зміст, змістовно-мовна інтеграція та іншомовне занурення у викладанні іноземних мов для професійних цілей у немовних вишах. *Іноземні мови*, 3(67), 23–27.
- Darn, S. (n.d.). Content and language integrated learning (CLIL). *TeachingEnglish*. Retrieved December 22, 2025, from <https://www.teachingenglish.org.uk/content-and-language-integrated-learning-clil>
- Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D. (2010). *CLIL: Content and language integrated learning*. Cambridge University Press.
- Dudley-Evans, T., & St John, M. J. (1998). *Developments in English for Specific Purposes*. Cambridge University Press.
- EF English Proficiency Index. (2025). *The world's largest ranking of countries and regions by English skills*. Retrieved December 26, 2025, from <https://www.ef.com/wwen/epi/>

- European Commission. (2006). *Content and language integrated learning (CLIL) at school in Europe. Country Reports*. Eurydice. Retrieved December 20, 2025, from <https://lnk.ua/8npmP2v7K>
- Fernández, D. J. (2009). CLIL at the university level: Relating language teaching with and through content teaching. *Latin American Journal of Content & Language Integrated Learning*, 2(2), 10–26. <https://lclil.unisabana.edu.co/index.php/LACLIL/article/view/lclil.2009.2.2.11>
- Marsh, D. (2002). *Content and language integrated learning: The European dimension – Actions, trends and foresight potential*. European Union. Retrieved December 19, 2025, from <https://europa.eu.int/comm/education/languages/index.html>
- Mehisto, P. (2012). *Excellence in bilingual education: A guide for school principals*. Cambridge University Press. <https://lnk.ua/srl4c86R0>

References

- Coyle, D., Hood, P. & Marsh, D. (2010). *CLIL: Content and language integrated learning*. Cambridge University Press.
- Darn, S. (n.d.). Content and language integrated learning (CLIL). *TeachingEnglish*. Retrieved December 22, 2025, from <https://www.teachingenglish.org.uk/content-and-language-integrated-learning-clil>
- Dudley-Evans, T., & St John, M. J. (1998). *Developments in English for Specific Purposes*. Cambridge University Press.
- EF English Proficiency Index. (2025). *The world's largest ranking of countries and regions by English skills*. Retrieved December 26, 2025, from <https://www.ef.com/wwen/epi/>
- European Commission. (2006). *Content and language integrated learning (CLIL) at school in Europe. Country Reports*. Eurydice. Retrieved December 20, 2025, from <https://lnk.ua/8npmP2v7K>
- Fernández, D. J. (2009). CLIL at the university level: Relating language teaching with and through content teaching. *Latin American Journal of Content & Language Integrated Learning*, 2(2), 10–26. <https://lclil.unisabana.edu.co/index.php/LACLIL/article/view/lclil.2009.2.2.11>
- Kushmar, L. V., Nikiforova, V. H., & Kaida, N. O. (2025). CLIL in foreign language classes in higher education institutions: advantages and challenges. *Professional and Applied Didactics*, 1, 49–54. <https://doi.org/10.37406/2521-6449/2025-1-8> (in Ukr.).
- Marsh, D. (2002). *Content and language integrated learning: The European dimension – Actions, trends and foresight potential*. European Union. Retrieved December 19, 2025, from <https://europa.eu.int/comm/education/languages/index.html>
- Mehisto, P. (2012). *Excellence in bilingual education: A guide for school principals*. Cambridge University Press. <https://lnk.ua/srl4c86R0>
- Podoliak, M. (2024). The use of the CLIL method in the process of teaching a foreign language for professional purposes. *Collection of Scientific Works of Uman State Pedagogical University*, 3, 44–57. <https://doi.org/10.31499/2307-4906.3.2024.312958> (in Ukr.).
- Rudnik, Y. V. (2013). Methodology of content and language integrated learning (CLIL): Global experience. In *Pedagogy and Psychology: Problems of Science and Practice* (pp. 63–67). https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2590/1/Rudnik_Y_MNPKL_PP_2013_FLMD_PI.pdf (in Ukr.).
- Tarnopolskyi, O. B. (2011). Content-based instruction, content and language integration and foreign language immersion in teaching languages for professional purposes in non-linguistic higher education institutions. *Foreign Languages*, 3(67), 23–27 (in Ukr.).

Надійшла до редакції 23.02.2026

Прийнято до друку 06.03.2026

Публікація онлайн 01.05.2026